

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXI

BELGRADE
1990

BALCANICA XXI, Beograd 1990, 1—411.

Е. Британији, око чије процене се дуго преговарало као и немогућност британске стране да гарантује испоруку индустријских производа (пре свега машина) који су били неопходни Југославији.

} *British Contributions to the Study and Appreciation of the Yugoslav Land* (389—412) је невелика али корисна библиографија радова британских аутора о Југославији. Библиографију је саставио Џон Хортон (John J. Horton).

Зборник *Југословенско-британски односи*, због разумљиве ограничености и округлог стола и саме књиге, није могао да пружи дубље и опширније анализе читавог периода од стопедесет година. Зато неке, још увек неистражене, догађаје и процесе у југословенско-британским односима тек треба објаснити па Зборник ваља схватити не само као обележавање јубилеја већ и као почетак већих заједничких напора на истраживању међусобних односа.

Љубодраг П. Ристић

ИСЕЧАК ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

David Urquhart, *A Fragment of the History of Serbia, 1843*,
Belgrade 1989, 224

Мали је број странаца који је, у првој половини XIX века, боравио у Кнежевини Србији или пропутовао кроз њу и да је после тога објавио књигу или белешку о овој малој вазалној држави. Још је мањи број оних који су настојали да се њоме баве, за оно време, озбиљно и научно. Један од тих великих путника и писаца био је и Енглез Дејвид Уркарт. Д. Уркарт је, тридесетих година прошлог века, неколико пута боравио у Србији најпре полузванично а затим као секретар британске амбасаде у Цариграду. Резултат његовог занимања за Србију, које је сигурно било мешавина службених задужења и личних интересовања, јесте књига *A Fragment of the History of Serbia*. Објављена је далеке 1843, и, с обзиром на то да је то „прва историја Србије на енглеском језику“ и „међу првим историјама (Србије, Љ. Р.) уопште“, он је њоме задужио српски народ. Прошло је много времена док му је узвраћено. Захваљујући Браниславу Вуковићу и Архиву Србије припремљена је и први пут код нас објављена ова Уркартова књига.

На крају увода своје књиге Уркарт је написао да „предмет којим ћемо се бавити може се поделити на три дела“. У првом, „историјском“, је требало да изложи историју српског народа, унутрашње уређење Србије и утицај турске власти и Русије. У другом, „дипломатском“, делу намеравао је да покаже који су „поводи, средства и циљеви уписања Русије“ али и „права и дужности других сила“. Трећи део би се звао „Славизам“ и требало је да објасни „утицај Русије преко те заједнице (словенске Љ. Р) по пореклу и мисли на Србију, а преко Србије и на словенско становништво у Европи“. Аутор Белешке о писцу Б. Вуковић је изложио претпоставке о томе да ли је ова књига, која представља незавршени први део Уркартове замисли, део неке веће коју је Уркарт планирао да напише и објави.

Оно што се налази пред читаоцем је, како је сам аутор насловио, „Део први, Историја Србије“. Њој претходи „Увод“ а сама *Историја* је подељена на пет поглава: 1. „Историја Србије од доласка Турака у Европу

до пада Српске Краљевине под турску власт"; 2. „Турски односи са Аустријом и Русијом од подјармљивања Србије до устанка 1804. године“; 3. „Српски устанак против јаничара 1804. године“; 4. Од устанка 1804. године до Букурешког мира“ и 5. „Букурешки мир — тражи се амнестија за Србе“. С обзиром на то да једини примерак књиге којом се користио Б. Вуковић „има предње али нема задње корице“, не може се тврдити да ли је књига икада завршена.

За време у коме је створена, књига је писана са доста података и показује да се аутор трудио да буде, што је могуће боље, упућен у материју којом се бавио. Међутим, то не значи да књига нема фактографских грешака. Према ономе што пружа, она није значајнији извор за историју Србије али јесте значајан докуменат времена у коме је настала.

Сходно односу Д. Уркарта према материји којом се бавио, могу се запазити неколика обележја. Пишући на крају „Увода“ „Распоред грабе“, Уркарт није сакрио да сматра да кључну улогу у историји Србије игра Русија. Међутим, у самој *Историји Србије* ова његова идеја која, бар у неким приказаним периодима, није била далеко од истине, прераста у нешто што није претерано назвати русофијом. Немогуће је утврдити са каквим је мишљењем Уркарт пошао из Енглеске. Вероватно је да га је оно што је видео и чуо у Черкеској и Турској навело на помисао да је Русија велика опасност чак и за Европу. Сигурно је да су кнез-Милошеве жалбе ово његово мишљење потпуно учврстале.

Друго обележје Уркартове *Историје Србије* је условна наклоњеност малим народима под турском влашћу. Условна због тога што он вочава тешко стање у коме се налази турска раја али не сматра да је спас у ње-

ном ослобађању од турске власти већ у очувању реформисане Турске.

Оно о чему је мислио да пише у „Дипломатском“ делу, односно како је замишљао „права и дужности других сила“, може се наслутити по томе како је у *Историји* критиковао политику В. Британије. Његови први доласци у Србију су били у време експанзије руске политике и Ункјарскелесијског уговора а из службе је повучен док је такво стање још трајало. Логично је да је у „Другим силама“, пре свих, видео своју Британију и да је, пре свега, бринуо о њеним интересима.

Можда Д. Уркарт није имао дипломатског дара какав је био потребан у Истамбулу и можда је Палмерстон био у праву када га је отпустио из службе „као импулсивног и неподложног контроли“. Можда Уркарт није могао да сагледа глобалне правце британске спољне политике али ни Палмерстон из свог кабинета није могао да види и чује оно што је његов подређени видео и чуо на терену. Уркарт није крив што је, тражећи плодно тле за укоренивање британског утицаја, често наилазио на оне који су се клеали у „мајку Русију“ или на оне који су се безуспешно копрцали у загрљају руског медведа. Од њега се, очигледно, уплашио и сам Уркарт.

Уркартовој *Историји* претходи предговор Владимира Стојанчевића а на крају је „Белешка о писцу“ Бранислава Вуковића „Дејвид Уркарт и Србија“. Архив Србије је учинио потез вредан хвале и све то објавио у једној књизи, најпре на енглеском (стр. 5—114) а, затим, на српском језику (115—224). Вредности књиге је знатно допринео Веселин Костић који је текст „Фрагмент из историје Србије“ превео на српски језик.

Љубодраг П. Ристић